

and value characteristics of the concept *DISTRESS*, as well as the results of the analysis of conceptual metaphor based on religious texts is ascertained. Linguistic studies of the emotion concerned Russian, Ukrainian, English, German and Hebrew sources. Cognitive characteristics of distress are implemented in such types of discourse as medical, religious, media discourse. The validity of applying cognitive-communicative approach to analysis of the distress in English media discourse is stated.

Key words: distress, emotion, cognition, scenarios / scripts technique, discourse-based approach, conceptual metaphor approach.

Стаття надійшла до редколегії
21.01.2015 р.

УДК 811.11

Ірина Волощук
Галина Усик

Актуалізація іллокутивних актів у текстах англомовних політичних промов

У статті проаналізовано мовленнєві акти як одиниці мовної діяльності, їх основні елементи, зокрема, іллокутивні сили, що являють собою основний комунікативний ефект будь-якого мовленнєвого акту та мету, з якою цей мовленнєвий акт вживається. Зосереджено увагу на мовних засобах актуалізації іллокутивних сил у текстах політичних промов із комунікативно-прагматичного погляду. Також проаналізовано мовленнєві акти як іллокутивні типи висловлювань, які відображають характер прагматичного компонента, тобто прагматичні речення. На основі такого підходу проаналізовано типологію прагматичних речень з урахуванням не тільки іллокутивної мети, а й способу її досягнення. Увагу зосереджено на базовому параметрі класифікації Дж. Серля – комунікативному намірі та іллокутивній силі висловлювання адресанта. Лінгвістична репрезентація іллокутивних актів представлена іллокутивними індикаторами або прийомами, а саме лексичними та граматичними засобами. Лексичні засоби представлені перформативними висловлюваннями, серед яких: асертиви (репрезентативи); комісиви, експресиви, та граматичними засобами, а саме функціональними типами речень, порядком слів у реченні й перформативними дієсловами, їх станом, способом та модальністю.

Ключові слова: мовленнєві акти, іллокутивні сили, прагматичні речення, типи висловлювань, іллокутивна мета, політична промова.

Постановка наукової проблеми та її значення. Традиційний підхід теорії висловлювань ґрунтується на мовних значеннях та їх зв'язку як з ментальними процесами, так і процесами концептуалізації і категоризації результатів людського досвіду. З погляду прагматики центром уваги є живе мовлення у процесі комунікації, зокрема, функціонування модусів висловлювання.

Однією з найважливіших проблем лінгвістичної прагматики є класифікація мовленнєвих актів, які можна визначити як мінімальну одиницю мовної діяльності, висловлену адресантом і осмислену реципієнтом. За Дж. Остіном та Дж. Серлем, мовленнєвий акт являє собою вираження наказу, прохання, обіцянки, поздоровлення, вибачення тощо. Зазначені вчені акцентували, що теорія мовленнєвих актів розкриває як реципієнт розпізнає комунікативну інтенцію адресанта. Зазначимо, що у практиці мовної взаємодії функціонально спрямованими елементами мовленнєвого акту виступають: *локація* – форма, в якій особа може втілити власний іллокутивний намір, як прямий, так і непрямий мовленнєвий акт, *іллокуція* – основна сила будь-якого мовленнєвого акту та мета, з якою цей мовленнєвий акт відбувається, *перлокуція* – результат, який особа прагне отримати, застосовуючи мовленнєвий акт, *перформація* – спосіб досягнення адресантом певного комунікативного наміру і дослідження тих мовних засобів, які при цьому використовуються.

Зазначені елементи мовленнєвого акту взаємопов'язані, тому виділення тих чи інших компонентів мовленнєвого акту суто умовне. Такий умовний поділ на семантичні компоненти висловлювання потрібний для дослідження структури та механізму дії актів мовлення, а також повного усвідомлення умов і стратегій адекватного застосування тієї чи тієї мовної дії.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Теорія мовленнєвих актів розглядалась як: розділ семіотики і логіки (Ч. Морріс, Р. Кнапп), розділ філософії мови (оксфордська школа, Дж. Остін і Дж. Серль),

частина теорії впливу (Дж. Серль, Дж. Ліч), варіант теорії мовленнєвої діяльності (І. М. Кобозева), аспект теорії комунікації (О. Почепцов, К. Бобирь), процес комунікації в політиці (М. Діденко).

У нашій статті ми будемо розглядати мовні засоби актуалізації іллокутивних сил в текстах політичних промов із комунікативно-прагматичного погляду. Наприклад, для інавгураційної промови основними семантико-структурними компонентами, які несуть в собі іллокутивні сили, є звернення, назва теми, вдячність за довіру, перспективи розвитку і досягнення суспільства, мета і завдання, які стоять перед керівником, особисті зобов'язання тощо. Окрім того, в промову може включатися посилання на історичне минуле, висловлення впевненості у силі свого народу, вдячності окремим особам та ін.

Мета статті – проаналізувати мовні засоби, які актуалізують іллокутивні сили комунікативних висловлювань сучасного англомовного політикуму. Дослідження ґрунтується на наукових підходах Дж. Серля (прагматичний аспект) і Г. Г. Почепцова (граматичний аспект).

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження: За визначенням П. Стросона, «іллокутивний акт – це дія, що здійснюється, коли виражається деякий стан справ, при цьому відбувається визначення модусу висловлення, наприклад, визнання, наказу, обіцянки, попередження, тобто це ніби подвійний акт, де в одному місці визначається сам характер цього модусу, а в іншому за рахунок пропозиціональної структури дещо повідомляється» [4, с. 132].

Зазначимо, що при іллокутивному акті мовець не тільки артикулює звуки, вимовляє слова, використовуючи граматичні конструкції і виражаючи їх зміст, а й вказує на мету цього висловлювання. Інакше кажучи, іллокутивний акт – вираження комунікативної мети. Тобто іллокутивний акт – це комунікативний намір, із яким мовець звертається до реципієнта (проінформувати, пообіцяти, порадити тощо) [1].

Зазначимо, що мовна репрезентація іллокутивних актів здійснюється через використання у мовленні іллокутивних індикаторів, які поділяються на лексичні та граматичні. До лексичних належать перформативні висловлювання, з яких вердиктиви виражають здійснення рішення, екзерситиви є твердженнями впливу або реалізації повноважень, комісиви є припущеннями зобов'язань або оголошенням наміру, бехабітиви є твердженнями ставлення, а експозитиви виражають прояснення причин, аргументів та зв'язку. До граматичних відносять функціональні типи речень, порядок слів у реченні, іллокутивні дієслова, їх спосіб, стан та модальність.

В основі класифікації іллокутивних актів покладено комунікативний намір та іллокутивну силу висловлення.

Дж. Серль, один із класиків теорії мовленнєвих актів, виділяє п'ять типів мовленнєвих актів: асертиви, квеситиви, директиви, комісиви та експресиви.

Асертиви (репрезентативи) орієнтовані від дійсності до висловлення, мають на меті відобразити стан справ у світі, тобто реалізують повідомлення щодо стану речей. Асертиви зобов'язують мовця нести відповідальність за істинність висловлювання.

Іллокутивна мета асертива – задоволення інформаційних потреб адресата.

Перлокутивний ефект від реалізації такого роду мети може бути двох різновидів: привнесення нового знання в епістемічний світ адресата або модифікація вже наявного в його епістемічному світі знання.

Типова форма реалізації асертивів – це розповідне речення.

Прикладами репрезентативів є повідомлення, засудження, прогнозування, кваліфікація, визнання, опис.

That is why I have a plan that will bring our combat troops home by March. – Ось чому я планую відведення наших військ додому до березня [12].

Директиви з орієнтацією від висловлення до дійсності, мають на меті спонукати адресата робити / не робити що-небудь, припускають наявність у мовця відповідного бажання, а їх пропозиціональний зміст завжди полягає в тому, що адресат зробить / не зробить певну дію в майбутньому.

Іллокутивна мета акту – змусити адресата дещо зробити.

Формою реалізації директив виступають спонукальні речення, наприклад:

Think about it. ... Think of that woman in a blue bra beaten in Tahrir Square, think about that 6-year old girl in Afghanistan about to be sold into marriage to settle a family debt [8]. – *Подумайте про це... Подумайте про ту жінку у блакитному бюстгальтері, яку побили на площі Тахрір, подумайте про ту шестирічну дівчинку в Афганістані, яку продадуть заміж, щоб віддати сімейний борг.*

Imagine what this land would be like if a two state solution was actually achieved [5]. – *Уявіть, якою б була ця земля, якби було досягнуто двостороннього рішення між двома державами.*

Для інших осіб, крім другої, наказовий спосіб утворюється за допомогою слова *let* та інфінітива смислового дієслова та зазвичай вживається із відповідним займенником (*me, us*), досить рідко із іменником.

But let me be absolutely clear: I will preserve these health care programs as a promise we make to each other in this society [10]. – *Але дозвольте мені бути відвертим: я збережу ці програми охорони здоров'я як обіцянку, яку ми даємо один одному в нашому суспільстві.*

Before I talk about that new government, let me say something about the one that has just passed [9]. – *Перш ніж завести мову про новий уряд, дозвольте мені сказати децю про попередній.*

But let's remember, a lot of businesses have had to make the same or bigger savings in recent years [6]. – *Але давайте здаємо, що за останні роки багато підприємств були змушені заощаджувати стільки ж або більше.*

В окремих випадках при перекладі застосовується форма першої особи множини наказового способу.

Let us stick together for a winning future too [5]. – *Єднаймося також для переможного майбутнього.*

До директив належать прохання, заборони, поради, інструкції, заклики, накази, вимоги, благання, розпорядження та інші види спонукальних мовленнєвих актів.

Комісиви орієнтовані, як і директиви, від висловлювання до дійсності, використовуються мовцем з метою пов'язати себе зобов'язанням робити / не робити що-небудь, припускають наявність у нього відповідного наміру, і їх пропозиція завжди має своїм суб'єктом саме адресанта. Комісиви не тільки зобов'язують мовця до чогось, а й роблять його причетним до сфери адресата. Від виконання взятих зобов'язань залежать події цієї сфери.

Іллокутивна мета – адресант бере зобов'язання виконати певні дії відповідно до пропозиційного змісту висловлювання.

Форма реалізації – розповідне або спонукальне речення. Зобов'язують виконати певні дії у майбутньому або дотримуватися певної лінії поведінки.

Основним засобом реалізації комісивів в англійській мові є іллокутивні дієслова: *promise, vow, swear, determine, mean (to), propose (to), envisage, guarantee, dedicate (myself to), adopt, espouse, covenant, contract, (bind myself), intend, plan, engage, pledge myself, declare, oppose, give my word, declare my intention, purpose, contemplate, bet, consent, agree, side with, embrace, favour.*

Прикладами комісивів є обіцянки, клятви, гарантування.

Часто перформативна частина обіцянки елімінується, й обіцянка постає тільки у формі інформативного висловлювання:

I will keep taxes low and cut them where I can. I will open new markets to our goods and services. I will cut government spending [9].

План майбутнього таких речень підкреслюється майбутнім часом дієслів або словами-темпоративами: *tomorrow, the following year* тощо.

And next year, the first generation of free schools will open in the state sector [6].

Обіцянка може висловлюватися у формі, яка є певним відхиленням від перформативного канону (це так звані нестандартні перформативи): *you have my word, make a vow, you can count on me, I will never fail you*, які вже своїм аналітизмом децю посилюють прагматичну силу і, крім того, дають змогу вводити конкретизатори-інтенсифікатори, наприклад:

You have my word that I will do everything in my power as your representative to stop Barack Obama from doing more damage to this great nation, and that I will not rest until we have undone his illegal amnesty and repealed and replaced Obamacare [9].

Експресиви виражають психологічний стан мовця (вибачення, подяка, співчуття, докори, подив, обурення, жаль, радість тощо) як реакцію на стан справ, що визначається у рамках пропозиції, а також характеризують міру його широти.

Іллокутивна мета цього мовленнєвого акту полягає в тому, щоб відобразити цей психологічний стан адресанта.

Для експресивів особливо характерні фразеологізовані засоби вираження – мовленнєві кліше, метафори, емоційно-експресивна лексика:

I believe that somewhere lost in this quagmire of petty bickering on every news station, the 'American Dream' is still alive... [10] – Я вірю, що забулена у цій трясовині дрібних суперечок новин по телебаченню «американська мрія» ще живе...

У цьому випадку елементами експресивну виступають вислови *quagmire of petty bickering* та *American Dream*, де:

quagmire of petty bickering – виражає експресивно-негативну оцінку.

American Dream – у складі виразу також виражає оцінку того, що за думкою адресанта є важливим і значущим.

Розглянемо інший приклад:

A few weeks ago, Ed Balls said that in thirteen years of Government, Labour had made 'some mistakes'. 'Some mistakes'. Excuse me? You were the people who left Britain with the biggest peacetime deficit in history...who gave us the deepest recession since the war...who destroyed our pensions system, bust our banking system...who left a million young people out of work, five million on out-of-work benefits – and hundreds of billions of debt. Some mistakes? Labour were just one big mistake [5].

У ньому явно простежується емоція обурення адресанта.

Для того, щоб уникнути перенавантаження негативно-оціночною лексикою щодо теми говоріння, адресант за допомогою перепитувань *Excuse me?... Some mistakes?*, а також інтонації, з якою він це вимовляє, реалізує підсилення своєї емоції.

Найвищий ступінь порівняння прикметників посилює враження аудиторії від сказаного (але при чому зміст сказаного може відповідати правді):

the biggest peacetime deficit – найбільший дефіцит за мирний час;

the deepest recession – найглибша криза.

Приклад вибачення, як форма ввічливості, реалізується за допомогою форми майбутнього продовженого часу.

The United States will be willing to acknowledge past errors where those errors have been made [11]. – Сполучені Штати будуть готові визнати помилки минулого, де ці помилки були зроблені.

Стратегія вибачення реалізується у семантично-маркованій формі ввічливості, в готовності визнати власні помилки.

Отже, семантика почуттів, як позитивних, так і негативних, відображається за допомогою експресивної та оцінювальної лексики, сталих виразів тощо.

Своєю чергою, Г. Г. Почепцов розглядав мовленнєві акти як іллокутивні типи висловлювань, які відображали характер прагматичного компонента. На основі такого підходу він встановив типологію прагматичних речень з урахуванням не тільки іллокутивної мети, а й способу її досягнення [2].

До таких типів речень відносяться:

1) **констативи** (речення-ствердження) – висловлювання, комунікативно-інтенціональний зміст яких становить твердження, що знаходить своє відображення у відповідній розповідній формі висловлювання, оскільки для таких висловлювань не властиві питальна та наказова форми.

So, for example, on the issue of Hong Kong, which did come up in our conversations, I was unequivocal in saying to President Xi that the United States had no involvement in fostering the protests that took place there; that these are issues ultimately for the people of Hong Kong and the people of China to decide [10].

Іллокутивна мета висловлювання – інформувати, а саме спростувати факт «причетності США до протестів». Направленість висловлювання – до світу. Тобто мовець інформує аудиторію, стверджуючи певний факт.

2) **промісиви** (речення-обіцянки) / **менасиви** (речення-погрози) мають загальні ознаки зацікавленості/незацікавленості в дії, яку обіцяє або погрожує виконати адресант, отже адресант промісива є гарантом виконання дії.

This will mean some big changes. But I promise you this: I will take no risks with Britain's security [6].

Іллокутивна мета – пообіцяти адресатам, що керівництво Британії не буде ризикувати безпекою країни. Реалізація відбувається за допомогою перформативного дієслова *promise*. Окрім цього, інформативне висловлювання *I will take no risks* також несе смислове навантаження обіцянки. Або:

So, in the months ahead, I will be fighting as hard as I know how for this truer vision of what the United States of America is all about [11].

Іллокутивна мета цього висловлювання – пообіцяти сумлінно (*as hard as I know how*) боротися (*will be fighting*) за цінності американського народу. Реалізація обіцянки відбувається без викорис-

тання перформативних дієслів, але вислів *I will be fighting as hard as I know how* має на увазі, що мовець бере на себе це зобов'язання перед адресатами.

3) **директиви** (речення-спонукання адресата до дії) – це найскладніше організований мовленнєвий акт, оскільки акумулює в собі різноаспектну інформацію. Перлокутивний чинник директива полягає у здійсненні впливу на планування діяльності адресата або у спричиненні невербальних дій. Форма їх реалізації – спонукальне речення та різні види імперативу.

If you want those things, vote for me [7].

Іллокутивна мета – заклик до дії, а саме до голосування за власну кандидатуру. Реалізується за допомогою імперативу.

Спектр варіативності цих висловлювань дуже великий: від наказу, вимоги до прохання, благання. Всі варіанти директивних висловлювань близькі між собою. Спільними ознаками для них можуть бути: спонукальна форма речення, спрямованість інтенції мовця на дію адресата, в лексико-граматичній структурі вживання дієслів, які номінують майбутню дію адресата.

I say: let's not go back to square one. Let's finish what we have begun. Let's build a Britain we are proud to call home...for you, for your family, for everyone [5].

Іллокутивна мета – заклик єднатися. Реалізується за допомогою дієслова *let* та інфінітива смислового дієслова + займенник *us*.

Ще один приклад:

But we need to be thoughtful and smart and savvy about what this moment really offers to us [10].

Тут відсутні прямі індикатори спонукання (спонукальні слова і конструкції), проте вираження потреби – *we need to be thoughtful and smart and savvy* може інтерпретуватися аудиторією як заклик до дії.

4) **перформативи** (речення, вимовляючи яке, мовець виконує дію) – мовленнєві акти, які дорівнюють діям і які змінюють стан речей. Перформативні висловлювання не можуть мати заперечення, а дієслова не вживаються у формі минулого або майбутнього часу. Ознакою цих висловлювань є наявність у лексико-граматичній структурі перформативного дієслова, тоді як у всіх інших типах висловлювань це дієслово імплікується.

And as your Commander-in-Chief, I congratulate each of you on becoming our newest officers – ensigns in the United States Navy, second lieutenants in the United States Marine Corps [11].

I understand these fears. But I guarantee that if we don't make any changes at all, we won't be able to keep our commitments to a retiring generation that will live longer and face higher health care costs than those who came before [10].

5) **квеситиви** (питальне речення в його традиційному розумінні) – це мовленнєві акти спонукального типу, в яких здійснюється запит щодо деякої суттєво важливої інформації для заповнення інформаційної лакуни мовця. Комунікативним змістом квеситивного мовленнєвого акту є намагання заповнити цю лакуну. Типовою формою реалізації є питальне речення.

And for the Arab League, how many of those States today yearn for a different relationship with Israel – which the peace agreement would enable them to deliver? [7].

Висновки і перспективи дослідження Підводячи підсумки, можна стверджувати, що іллокутивна сила мовленнєвих актів сучасних політиків актуалізуються за допомогою лексичних, граматичних та синтаксичних мовних засобів, кожен з яких має певний перлокутивний ефект та типову форму реалізації. Подальшого дослідження потребують вивчення комунікативних стратегій та тактик у промовах сучасних політиків в перекладацькому аспекті.

Джерела та література

1. Павлович А. Прагматика і теорія мовленнєвого акту. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/34_VPEK_2012/Philologia/7
2. Почепцов Г. Г. Предложение / Г. Г. Почепцов // Иванова И. П., Бурлакова В. В., Почепцов Г. Г. Теоретическая грамматика современного английского языка. – М. : Прогресс, 1981. – С. 161–281.
3. Серль Дж. Классификация иллокутивных актов / Дж Серль // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1986. – Вып. 17 : Теория речевых актов. – С. 170–194.
4. Стросон П. Ф. Намерение и конвенция в речевых актах / П. Ф. Стросон // Новое в зарубежной лингвистике. – М. : Прогресс, 1986. – Вып. 17 : Теория речевых актов. – С. 130–150.
5. Cameron D. On the Importance of Scotland to the UK [Electronic resource] / D. Cameron. – 2014. – February 07. – Access mode : <http://www.gov.uk/government/speeches>
6. Cameron D. Speech in Birmingham [Electronic resource] / D. Cameron. – 2010. – October 06. – Access mode : <http://www.britishpoliticalspeech.org>

7. Cameron D. Speech outside 10, Downing Street as Prime Minister [Electronic resource] / D. Cameron. – 2014. – May 11. – Access mode : <http://news.bbc.co.uk>
8. Clinton H. Helping Women Isn't Just a Nice thing to do / H. Clinton // Women in the World Summit. – 2013. – April 05.
9. McCain J. Presidential Nomination Speech [Electronic resource] / J. McCain. – 2008. – Access mode : <http://www.propublica.org/special/senator-john-maccains-presidential-nomination-speech-a-visual-annotation-102>
10. Obama B. Speech on 2012 Budget [Electronic resource] / B. Obama. – 2011. – April 13. – Access mode : <http://www.whitehouse.gov>
11. Obama B. World AIDS Day Speech [Electronic resource] / B. Obama // 2006 Global Summit on AIDS. – 2006. – December 01. – Access mode : <http://obamaspeeches.com>
12. Poroshenko P. Speech in Ottawa [Electronic resource] / P. Poroshenko. – 2014. – September 17. – Access mode : <http://www.parl.gc.ca>

Волощук Ирина, Усик Галина. Актуализация иллокутивных актов в текстах англоязычных политических речей. В статье рассматриваются речевые акты как единицы речевой деятельности, их основные элементы, а именно иллокутивные силы, которые представляют собой основной эффект любого речевого акта и цель с какой этот речевой акт употребляется. Сосредоточено внимание на языковых средствах, которые актуализируют иллокутивные силы в текстах речей политиков с коммуникативно-прагматической точки зрения. Также анализируются речевые акты как иллокутивные типы высказываний, которые отображают характер прагматического компонента, то есть прагматические предложения. На основе такого подхода проанализировано типологию прагматических предложений с расчетом не только иллокутивной цели, но и способов ее достижения. Внимание сосредоточено на базовых параметрах классификации Д. Серля – коммуникативной интенции и иллокутивной силе высказывания адресанта. Лексическая репрезентация иллокутивных актов представлена иллокутивными индикаторами или приемами, а именно лексическими и грамматическими средствами. Лексические средства представлены перформативными высказываниями, среди которых асертивы, репрезентативы, комиссивы, экспрессивы, и грамматическими способами, а именно функциональными типами предложений, порядком слов в предложении, перформативными глаголами, их залогом, наклонением и модальностью.

Ключевые слова: речевые акты, иллокутивные силы, прагматические предложения типы высказываний, иллокутивная цель, политическая речь.

Voloschuk Iryna, Usyk Halyna. Actualisation of Illocution Acts in the Texts of English Political Speeches. The article deals with speech acts as units of speech, with their basic elements of illocutionary force which are of the principle importance and purpose of usage with which this act is performed. The main focus is centered at lexical means which actualize illocution force in the texts of speeches of politicians from the communicative-pragmatic point of view. The statements are also analyzed as illocution types of utterance reflecting the character of a pragmatic component that is pragmatic sentence. Such an approach the classification of pragmatic sentences is analyzed not only setting the illocution goal but means of this goal achievement as well. The focus is on the basic principle of Serl's classification – the communicative intention and illocutionary force of the speaker utterance. The linguistic representation of illocutive acts is performed by the usage in utterance the illocutive indicators or devices such as lexical means and grammatical means. Lexical means are represented by performative utterance among which are: assertives, commissives, behabitives (expressives) and grammatical means which are expressed by functional types of sentences, words order, illicutive verbs, voice (Active or Passive), mood and modality.

Key words: speech act, illocution force, pragmatic sentences, types of utterances, illogution aim, political speech

Стаття надійшла до редколегії
13.01.2015 р.

УДК 81'373.43:004

Оксана Дзюбіна

Емоційно-оцінний компонент у тематичних групах неологізмів соціальних мереж Twitter та Facebook

У статті виявлено та проаналізовано новостворені лексичні одиниці, які використовують комуніканти, виділено основні тематичні групи та підгрупи неологізмів соціальної мережі Twitter та Facebook, охарактери-

© Дзюбіна О., 2015